

ЧИННИКИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Визначено чинники стандартизації вищої освіти в Україні, зокрема охарактеризовано функції системи вищої освіти, її структуру, показано рівні підготовки фахівців у сфері вищої освіти.

Ключові слова: система вищої освіти, стандарти освіти, функції, структура, рівні.

Summary. The factors of standardization of higher education are certain in Ukraine, functions over of the system of higher education, her structure, are brought in particular, even preparations of specialists are shown in the field of higher education.

Key words: system of higher education, standards of education, function, structure, levels.

Постановка проблеми. Вища освіта завжди відігравала провідну роль у суспільстві як інститут передачі й розподілу знань, основа забезпечення наукових досліджень і розвитку нових технологій, підтримки підприємств за допомогою тренінгів і винахідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням стандартизації вищої освіти в Украї-

ні займаються науковці: С. М. Домбровська [2], О. І. Щербак [3], М. З. Згуровський та інші.

Метою статті є визначення основних чинників стандартизації вищої освіти, її функцій, структури, рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні функції системи вищої освіти в Україні як соціальної системи можуть бути представлені так (рис. 1).

Рис. 1. Основні функції системи вищої освіти в Україні

Джерело: складено автором

Освіта - багатоаспектний складний об'єкт управління, керована система, яка складається з множини самостійних, цілісних підоб'єктів: освітні установи, освітні програми, освітній процес і його результати.

Підоб'єктами управління ще є наукова діяльність, процес виховання, профорієнтаційна робота, прийом абітурієнтів тощо.

Значна частина державних функцій у сфері освіти також виконується із залученням наукової громадськості: ліцензування, атестація і акредитація, експертиза робіт, представлених на здобуття вченого ступеня, та ін. [1].

Соціально-економічні і політичні перетворення зумовили зміну змісту управління вищою освітою. Специфічні характеристики пострадянського етапу розвитку суспільства і держави, нова стратегія управління соціальною сферою зробили актуальним питання розробки нового механізму управління сферою вищої освіти.

Отже, стратегічна лінія держави в галузі вищої освіти на сучасному етапі розвитку спрямована на:

- створення ефективної системи освіти, що гарантує і забезпечує конституційне право кожного жителя країни на здобуття якісної освіти відповідно до його потреб і здібностей;

- визнання пріоритетності освіти як рушійної сили суспільства на шляху прогресу;

- забезпечення рівного рівня освіти в міській і сільській місцевості;

- формування високоосвіченої людини, здатної творчо мислити і приймати реалістичні рішення.

Реалізація цієї мети передбачає:

- забезпечення загальнодоступної, в т.ч. гарантованої безкоштовної вищої освіти в межах державних освітніх стандартів;

- вдосконалення системи підготовки кадрів і забезпечення її якісного рівня;

- створення оптимальної за структурою і територіальним розміщенням мережі ВНЗ;

- забезпечення балансу попиту і пропозиції на ринку праці і задоволення потреб жителів країни в освітніх послугах;

- якісне оновлення і розширення матеріально-технічної бази галузі вищої освіти;
- удосконалення державних освітніх стандартів для сфери вищої професійної освіти;
- вирішення проблеми фінансування галузі, у тому числі шляхом стимулювання залучення позабюджетних коштів та інвестицій у сферу освіти.

Міністерство освіти і науки України в Національній доктрині розвитку освіти визначило свою стратегічну мету - перехід на інноваційний тип освіти з впровадженням новітніх інформаційних технологій, зокрема в систему управління вищою освітою. Реформа передбачає перехід до нових галузевих стандартів вищої освіти на основі компетентного підходу [2].

Структура стандартів вищої освіти складає сукупність взаємозв'язаних компонентів, які встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня вищої освіти на трьох щаблях: держава, галузь, вищий навчальний заклад.

Державний стандарт вищої освіти визначає перелік кваліфікацій, напрямів і спеціальностей, загальну вимогу для кожного освітньо-кваліфікаційного і освітнього рівня.

Галузевий стандарт вищої освіти включає освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ), освітньо-професійну програму (ОПП) і способи діагностики якості вищої освіти (спрямовані на кінцевий результат навчання).

Стандарт вищої освіти на рівні вищого навчального закладу об'єднує нормативний і варіативний зміст освіти (варіативну частину ОКХ, ОПП і способів діагностики) і включає навчальні плани, навчальну і робочу програми дисциплін тощо.

Застосування компетентного підходу до створення галузевих стандартів вищої освіти не замінює традиційну для вищої освіти систему, а створює передумови для гнучкого наближення результатів освіти до потреб і вимог ринку праці.

Важливу роль у забезпеченні відповідного рівня освіти відіграють:

- державна акредитація, що підтверджує державний статус освітньої установи;
- відповідність якості підготовки вимогам освітніх стандартів;

- атестація освітньої установи;
- державно-громадський контроль за освітньою діяльністю і встановленням відповідності змісту і якості навчання й виховання вимогам державних стандартів;
- ліцензування;
- фінансування розвитку освіти і утримання установ освіти.

Ліцензування (акредитація) навчальних установ на право здійснення освітньої діяльності за передбаченими законодавством напрямами (кваліфікаціями) підготовки є умовою надання освітніх послуг [3].

На перехідний період до нових рівнів вищої освіти в Україні діють такі види її кваліфікації (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр):

1. Диплом про кваліфікацію (молодший фахівець):
  - вищий навчальний заклад I - II рівня акредитації (технікум, коледж), вище професійне училище;
  - Державний стандарт молодшого фахівця.
2. Диплом про кваліфікацію (бакалавр):
  - університет інститут, академія, коледж;
  - Державний стандарт бакалавра.
3. Диплом про кваліфікацію (спеціаліст, магістр):
  - університет інститут, академія;
  - Державний стандарт спеціаліста, магістра.

Кваліфікації післядипломної освіти:

1. Свідчення (посвідчення):
  - курси підвищення кваліфікації, стажування, різні форми кваліфікації - університет, інститут, академія, коледж.
2. Диплом про кваліфікацію (перепідготовка):
  - університет, інститут, академія, коледж.
3. Ступінь кандидата наук:
  - університет, академія, науково-дослідні інститути.
4. Ступінь доктора наук:
  - університет, академія, науково-дослідні інститути.

6 вересня 2014 року набув чинності Закон України «Про вищу освіту» в новій редакції. Підготовка фахівців у сфері вищої освіти в Україні тепер здійснюватиметься по таких рівнях (рис. 2).

Рис. 2. Рівні підготовки фахівців у сфері вищої освіти [4].

На кожному рівні можуть бути присвоєні такі ступені:

- молодший бакалавр;
- бакалавр;

- магістр;
- доктор філософії;
- доктор наук.

Підготовка за освітнім рівнем спеціаліста тих, хто вже почав навчатися до набуття чинності Закону, буде продовжена до закінчення терміну навчання з видачею диплома спеціаліста. Останній прийом на отримання кваліфікаційного рівня спеціаліста відбувся в 2016 році. Згодом усі випускники ВНЗ які отримали ступінь спеціаліста, будуть прирівняні до магістрів. Також молодших спеціалістів прирівняють до молодших бакалаврів.

В усіх ВНЗ вводиться Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система - система трансферу і накопичення кредитів, яка використовується в Європі з метою отримання, визнання і підтвердження кваліфікації і сприяє академічній мобільності у сфері вищої освіти. Система заснована на визначенні необхідного навчального навантаження і обчислюється в кредитах ЕКТС. Так, для здобуття ступеня молодшого бакалавра необхідно отримати 90-120 кредитів ЕКТС, бакалавра — 180-240, магістра - 90-120 кредитів освітньо-професійної програми і 120 кредитів - для освітньо-наукового ступеня. При цьому, обсяг одного кредиту складає 30 годин. У середньому за рік навчання на денній формі студент отримує 60 кредитів. Варто також зазначити, що до 25 % навчальних дисциплін студенти зможуть обирати самостійно [5].

Після затвердження Національної рамки кваліфікацій [6] є підстави вважати, що її використання стане ефективним інструментом розвитку і класифікації кваліфікацій, основою для підвищення якості освіти.

Орієнтований на підсумкові результати підхід важливий для визначення кваліфікації, розробки навчальних планів і програм, організації навчального процесу і системи оцінювання, і нарешті, для забезпечення якості навчання в цілому. Тому органам освіти необхідно провести відповідну роботу з метою більш повного і чіткого опису результатів навчання - «кваліфікаційні дескриптори» - в освітніх стандартах і навчальних програмах.

Порівняно з 1990/1991 навчальним роком чисельність студентів в Україні збільшилася майже на 40 % - показник охоплення населення вищою освітою складає приблизно 60 % (практично наближений до рівня ЄС — 67 % [7]). Згідно із статистикою Міністерства освіти України, чисельність студентів у ВНЗ з 1993 р. неухильно зростає по усіх формах навчання.

Підвищення якості освіти відповідає Національній доктрині розвитку освіти України, яка визначена національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України відносно реалізації права громадян на освіту.

В Україні стоїть завдання довести якість освіти до найвищого міжнародного рівня, проте за даними ООН ще у 2002 році цей показник в Україні вже

перевищував відповідний рівень у деяких країнах Східної Європи і СНД [8].

Висновки з проведеного дослідження. Управління українською системою освіти не можна вважати ефективним, що підтверджує наявність численних проблем у сфері освіти і помилки державної освітньої політики, яка є відображенням існуючої в Україні соціально-економічної і політичної ситуації. Досі є предметом серйозних дискусій роль держави у фінансуванні й наданні освітніх послуг.

У науковій літературі ще не сформовано єдиної думки відносно категорії «управління вищою освітою». У різного роду дослідженнях перевага надається одному з аспектів цієї сфери - суб'єкти управління, цілі і завдання управління, функції управління, методи та інструментарій управління тощо.

Література

1. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін: монографія / С. М. Домбровська. — Х. : Оберіг, 2010. — 176 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти: затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. N 347/2002.
3. Обзор «Современное состояние и механизмы реализации системы квалификации в Украине» подготовлен экспертом О. Шчербак в рамках программы Европейского Фонда образования в Украине // Рабочая версия для обсуждения. - Февраль 2012 г.
4. Складено автором за даними: Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII..
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 г. №1341.
7. SOS: освіта в зоні ризику // «Дзеркало тижня. Україна». — 2016.- №15, 22 квітня.
8. Цілі розвитку тисячоліття: Україна. - К.: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, 2003. - 24 с. — С. 20.

References

1. Dombrovska, S. (2010). Derzhavne upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v umovakh transformatsiinykh zmin: monohrafiia [State administration of higher education in conditions of transformational change]. — Kh.: Oberih, 176.
2. Natsionalna doktryna rozvytku osvity: zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 r. N 347/2002.
3. Obzor «Sovremennoe sostoianye y mekhanyzmy realizatsyy systemy kvalyfykatsyy v Ukraine» podhotovlen ekspertom O. Shcherbak v ramkakh prohrammy Evropeiskoho Fonda obrazovanyia v Ukraine // Rabochaia versyia dlia obsuzhdenyia. - Fevral 2012 h.
4. Skladeno avtorom za danymy: Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII..
5. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556.
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii» vid 23 lystopada 2011 h. №1341.

7. SOS: osvita v zoni ryzyku // «Dzerkalo tyzhnia. Ukraina».
– 2016.- №15, 22 kvitnia.

8. Tsili rozvytku tysiacholittia: Ukraina.- K.: Ministerstvo ekonomiky ta z pytan yevropeiskoi intehratsii Ukrainy, 2003. - 24 s. – S. 20.